

POMORSTVO I RIBARSTVO NA OTOKU RABU

BOŽIDARKA ŠĆERBE HAUPT
Kneza Ljudevita Posavskog 12
HR-21000 Split
bozidarka@me.com

UDK 639.2+591.1
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno/Received: 24.10.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 29.10.2014.

Pomorstvo i ribarstvo na otoku Rabu, proizvod je autoričina sakupljanja jezične građe na otoku Rabu.

Obrađena su mjesta: Banjol, Barbat, Kampor, Lopar i grad Rab. Autorica je sakupila građu 1988. godine na osnovu razgovora sa ispitanicima, starijim mještanima, uglavnom ribarima. Sve je snimljeno na audio kazetama. Građa je sakupljena prema Upitniku originala Bollettino dell'atlante linguistico mediterraneo iz 1959. godine, tiskan pri Institutu za kulturnu suradnju, Venecija/Rim.

U uvodnom dijelu ovog rada autorica daje povijesni prikaz otoka s posebnim osvrtom na pomorstvo i ribarstvo. Nakon toga slijedi Upitnik s Dodatkom, a u završnom dijelu autorica daje kratku analizu postignutih sakupljanja s elementima usporedbe.

Cljučne riječi: Rab, pomorstvo, ribarstvo, rječnik

UVOD

Davne 1988. godine provela sam tjedan dana kod strica Bepa na Rabu. Bila sam došla s namjerom kako bih zabilježila nazive koje koriste pomorci i ribari, i to naravno oni najstariji koji su još tamo živjeli. Trebao je to biti moj završni postdiplomski rad pri zagrebačkom postdiplomskom studiju na Interuniverzitetkom centru za postdiplomске studije u Dubrovniku, smjer Opće lingvistike. Za tu priliku sam nabavila Bollettino dell'atlante linguistico mediterraneo iz 1959. godine, tiskan pri Institutu za kulturnu suradnju, Venecija/Rim. Taj model mi je bila nit vodilja pri postavljanju pitanja mojim sugovorcima kako bih prikupila što više jezične građe.

Strica Bepa obuzela je izuzetna strast prema mom naumu i samo su mu stale navirati ideje kuda otići, koga posjetiti, sve kako bi mi pomogao u prikupljanju podataka. Dobro je poznao ljude, a i sam je imao barku kojom se do duboke starosti rado znao otisnuti na more. Zajedno smo maštali o tome kako ćemo nakon obrade Raba otići na Susak, u Mali Lošinj, htjeo me odvesti i na Cres ... Imali smo velikih planova, no prekinuo ih je rat devedesetih dvadesetog stoljeća, rat u kojem se bjesomučno i krvavo razlila jedna zemlja ostavivši za sobom mnoge nemire koji još i danas drhte. Ratni nemiri i mnoga razna događanja kroz minule godine gurnule su u stalnu pričuvu prikupljenu građu, no kako je netom preminuo moj dragi stric tako sam odlučila, njemu u čast, objelodaniti sve što od tada čuvam.

Stric *Bepo Ščerbe* (1926.-2014.) proveo me kroz otočna naselja i grad i upoznao s govornicima čije izraze još čuvam snimljene na kazetama. Sve su to zanimljive priče pune starih izraza iz pomorskog i ribarskog života na otoku.

Danas, nakon dvadeset i šest godina gotovo su svi moji sugovornici preminuli, a svjedočiti o svojim razgovorima mogu tek neki mladi ribari s kojima sam se družila u konobi Kaldanac. Njihove sam navode također zabilježila.

Tih sam dana intenzivno razgovarala sa svojim stricem Bepom koji je kao i moj ujak *Franjo Bastiančić* (r. 1929.) ribar samo po strasti, ako se može reći *samo*. Tako strastveni prema moru su uostalom svi mještani otoka Raba. Živjeti na otoku neminovno znači živjeti i s morem.

Kako sam već spomenula, stric Bepo me vodio po naseljima na Rabu želeći me povezati sa starijim govornicima. Tako sam u *Barbatu* imala sugovornika ribara *Franetu Kordića* i ribara *Perčinića*. *Frane Kurelić* (1912.) i njegov sin *Joso* (1939.), te *Basilio Vidas Ružić* (1906.) razgovarali su samnom u *Kamporu*. U *Loparu* sam razgovarala s *Anticom* (1922.) i *Andrijom* (1919.) *Matahlijom*, s *Josipom Paparićem* (1927.), *Per Gulić Brukvicom* te s *Frankom*, *Franicom* (1924.) i *Nikom Škarićem* (1923). *Franjo Padovan* (1906.) i mnogi mlađi ribari bili su moji sugovornici u *Banjolu*.

Pokrila sam tako naselja otoka: Barbat, Kampor, Lopar, Banjol i sam grad Rab. Razgovore i danas čuvam snimljene i vjerujem da sam zabilježila neprocjenjivo blago, iako se stanovnici otoka i danas neopisivo trude u očuvanju tradicije u svakom smislu!

Prije no što počnem o svom Upitniku i s predstavljanjem prikupljene građe dala bih kratki prikaz povijesnih činjenica o otoku Rabu.

Iako je najstariji zapis imena otoka Raba iz rimskog vremena, s pravom možemo pretpostaviti kako je otok Rab pripadao još liburnskim otocima. Nepoznati grčki autor nazvan Pseudo-Skylax sastavio je antički periplous, tj. opisao je naseljenu obalu Europe, Azije i Afrike u 4. st. pr. Kr. On je u svom djelu naveo neka liburnska naselja uz more, zapisao nazive otoka i rijeka, spominjući tako i otoke Mentoride za koje se vjeruje da su Pag i Rab. Kroz ta rana stoljeća možemo naći razna izvorišta o prisutnosti Liburna na obali Jadrana, a njihovu prevlast na Jadranu potvrđuje u 2. st. rimski povjesničar Florus u svom povijesnom prikazu (Epitome). Autori Varon i Hircije spominju sudjelovanje liburnskog brodovlja u bitci kod Akcija godine 31. pr. Kr.

Od vremena kada je uspostavljena i dovršena liburnska etnogeneza, tj. od početka željeznog doba, dakle od oko 900. g. pr. Kr. pa sve do kraja 9. st. pr. Kr. kada počinje postupno slabiti njihovo gospodarenje Jadranom, govorimo o takozvanoj liburnskoj talasokraciji. Jačanjem grčke kolonizacije Jadrana Liburni bivaju potisnuti, no iako su izgubili prevlast na Jadranu, nisu nikada Grcima dozvolili naseljavanje na njihovom matičnom području.

Unatoč kompleksnosti povijesnih događaja u vremenu grčke kolonizacije Jadrana te njihove prožetosti s Ilirskim plemenima, te usprkos pouzdanoj prisutnosti krajeva sjevernog Jadrana, tj. Kvarnera u brojnim povijesnim pohodima, mi ne nalazimo ime Raba u prijašnjoj literaturi, već ga spominje tek Plinije pod imenom Arba, a u Peutingerovoj karti je upisan kao Arva.

„O držanju Raba u ovim burnim vremenima možemo samo predmijevati. Stanovnici otoka, orijentirani na more i pomorstvo, zacijelo su aktivno učestvovali u svim borbama. Izvrsni zakloni rapskih uvala mogli su pružiti sigurnu zaštitu kako liburnskim tako i rimskim brodovima. Rano dodjeljivanje privilegija Arbi čini sasvim uvjerljivom pretpostavku o učešću Rabljana na strani Oktavijana“¹.

O orijentiranosti prema moru govore i podaci o gospodarstvu otoka. Već u antici se spominje stočarstvo s proizvodnjom sira i preradom vune. Proizvodila se i vunena tkanina arbasius za koju Petar Skok nalazi tragove u francuskoj i španjolskoj mornarici. Od tog vunenog štofa u čijem imenu se čita ime otoka Raba (Arba) dobivala se između ostalog i odjeća za pomorce.

Pomorski promet je bio jako dobro organiziran. Postojale su dobre veze sa susjednim otocima, ali i otočnim kopnom do tamošnjih luka. Amfore su se dopremale u luku Rab trgovačkim brodovima a sigurna su sidrišta bila u Kamporskoj i Supetarskoj drazi na sjevernoj strani otoka. Postojala je pomorska veza s Novaljom i uvalom Caska na otoku Pagu. Kopnena luka Senj povezivala je otok s unutrašnjošću Dalmacije, a preko otoka Krka Rab je bio povezan s Istrom.

Vrlo važan događaj za otok Rab zbilo se 1896. godine kada je u jednoj grobnici u Ninu pronađena amfora s natpisom Felix Arba. Tim epitetom se Rab smješta u kontekst dobrostojećih rimskih gradova, municipija, kao što su to bili Rim, Ravena, Akvileja, Kartaga, Kremna, Berit i Heliopol.

Od podjele Carstva pa do 439. godine Rab ulazi u Zapadno rimsko carstvo da bi nakon toga došao pod vlast istočno Gotskog kralja Teodorika. U vrijeme cara Justinijana I. Rab dolazi pod vlast Istočnog rimskog carstva.

Od 2. polovice IX. st. Rab plaća danak hrvatskim knezovima, kao što je to slučaj i s ostalim dalmatinskim gradovima.

U vrijeme bizantskih ratova s Bugarskom, bizantski je car Roman I. Lakapen predao ove gradove knezu Tomislavu. Priznao mu je tada naslov carskog prokonzula. Nakon smrti hrvatskog kralja Stjepana Držislava (969.-997.) dalmatinski gradovi, pa tako i Rab, priznaju mletačku vlast sve do 11. st.

Za vrijeme kralja Petra Krešimira Rab je ponovo pod Hrvatskom, pa tako i za vrijeme kralja Dmitra Zvonimira. Njegovo su vrijeme

¹ Branka Nedved, Felix Arba, knjiga se izdala povodom 2000 obljetnice grada Raba, izdavači: SiZ za kulturu općine Rab i Arheološki muzej Zadar, 1990.

obilježili stalni sukobi između Venecije i Bizanta, te bezuspješna opsada Normana.

Iako se o provali Normana na Jadran piše s rezervom, o njihovim je upadima na Rab zabilježeno u nekim povijesnim ispravama, pa tako i u kronici Andrije Dandola.

Rabljani su u to vrijeme već imali relikvije istočnog mučenika sv. Kristofora iz 3. st. koje je rapskoj diecezi poklonio patrijarh Konstantinopolisa u vrijeme uprave kneza Tomislava. Rabljani su tog sveca proglasili svojim zaštitnikom, a prema predaji je upravo on zaštitio grad od navale Normana.

Nakon sklapanja personalne unije 1102. između Hrvata i Mađara, rapski biskup Vuk (Pavao) predaje Rab Kolomanu.

Godine 1112. Rabljani se stavljaju pod zaštitu mletačkog dužda koji im potvrđuje prava koja su imali u vrijeme bizantske i hrvatsko-ugarske vlasti. No, kako su Mlečani uvijek nastojali umanjiti njihova prava, pa čak i ona vezana uz izbor kneza, tako su ovi zatražili pomoć od hrvatsko-ugarskog kralja Bele II. To je razdoblje naizmjenične vladavine Venecije i hrvatsko-ugarskog kraljevstva. Upravo u to vrijeme stalnog traženja zaštite nastaje i prvi statut grada Raba, takozvani rapski protostatut iz 1234. godine.² Život na otoku je cvao, broj stanovništva je rastao, trgovina, obrti i zanati su bili u usponu. Uslijed boljih društveno ekonomskih prilika, čemu su uvelike doprinijeli brodarstvo i brodogradnja, ribarstvo i solarstvo, trebalo je donijeti zakone i pravila ponašanja. Negdje između 1234. i 1268. nastaje prvi Rapski statut iako tek godinu 1326. spominjemo kao godinu nastanka prvog Rapskog statuta.

Upravo Rapski statut potvrđuje povezanost grada Raba i čitavog otoka Raba s morem. Tu su sadržani propisi o ponašanju mornara i vlasnika brodova, predviđeni su slučajevi mornara koji se okrenu protiv vlasnika brodova, vidi se da mornari nisu smjeli izlaziti u luku u kojoj lađa pristane, određeno je što se događa sa stvarima nađenim na moru, što sa stvarima predanim iz barke bez dozvole vlasnika, postoje propisi o oružju kojim mora biti naoružana lađa.³ Basioli navodi kako se u jednoj dukali spominje Statut iz 1320. godine u kojem su u vrlo zgusnutom obliku dani propisi iz područja ribarstva. Statut predviđa obaveznu prodaju ribe na gradskoj tržnici, ali i zabranjuje iznošenje ribe izvan područja komune, predviđa takse na ribarnici, cijene, sanitarne mjere pri prodaji ribe ...⁴

Ukupno je deset poglavlja iz područja pomorstva sadržano u Rapskom statutu, što najbolje govori o važnosti i razvijenosti te grane gospodarstva.

² Lujo Margetić, Rapski protostatut iz 1234. godine

³ Lucijan Kos, Pomorstvo Raba - nekad i danas (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

⁴ Josip Basioli, Ribarstvo otoka Raba u prošlosti (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

Nakon sklapanja mira s Venecijom, hrvatsko-ugarski kralj Ludovik I. Veliki Anžuvinski uzima sve gradove u Dalmaciji pod svoju zaštitu, pa tako i Rab, čiji su stanovnici obožavali ovog kralja.

Sva burna događanja iz povijesti u Dalmaciji, priča su i o povijesti Raba. Nakon raznih izmjena vlasti, Rab 1409. ponovo dolazi pod Veneciju pod čijom će upravom ostati sve do samog njenog pada (1797). Rabom vlada mletački upravitelj – knez - koji je bio zastupnik mletačkog dužda.

Kako se mletačko društvo već u 11. st. stalo formirati u udruženja, *Scole* (confraternite e fraternite), tako se to reflektira i kod stanovništva na otoku Rabu, gdje bilježimo okupljanja u razna bratstva i bratovštine. Još od 12. st. su poznate bratovštine mornara – fraternitas marinerium, brodograditelja – fraternitas calafatorum.⁵ I ribari su se vrlo rano počeli okupljati u bratovštine kako bi zaštitili probitak svog staleža, najprije su se okupljali za zajedničke vjerske obrede, kasnije sve više u cilju probitka. Tako su neke bratovštine u gradovima poprimale ulogu društvenih organa tih komuna, pa tako u gradu Rabu nalazimo već od početka 14. st. jednu od najstarijih bratovština ribara na Jadranu - fraternitas piscatoris.⁶ Te su bratovštine imale izuzetno veliki broj članova, tako možemo zaključiti kako su pomorstvo i ribarstvo odavna bili glavne značajke rapskog stanovništva.

Od 1467. stanovništvo Raba se dijeli na patricije, građane i na običan puk (seljake) koji su se međusobno slabo podnosili.

Puk i seljaci uvijek su u prošlosti živjeli od ratarstva, zemljoradnje i ribarstva, a okupljali su se u bratstva. Trgovinom i raznim zanatima bavilo se plemstvo i ostali građani koji su se okupljali u bratovštine. Izuzetno važna je bila Scola di Calafai (brodograditeljsko udruženje), tako da već 1262. imamo zapise o izgradnji prve gradske galije. Godine 1333. postojao je prvi arsenal za gradnju i popravak brodova.⁷

Plemići su se bavili znanstvenim radom i društvenim pitanjima. Plemstvo Raba bilo jako dobro organizirano, a od 1480. postoji i popis plemića na otoku. Zanimljivo je primijetiti da su i njihova razmišljanja i intelektualna proučavanja usmjerena prema moru.

Ni brodar ni pomorac, već znanstvenik i svećenik, rapski plemić Markantun de Dominis (1560.-1624.), veliki fizičar, matematičar, senjski biskup i splitski nadbiskup, bavio se također morem i pravom mora. Vrijedni su njegovi zapisi o plimi i oseki, te o njihovoj ovisnosti o Suncu i Mjesecu uslijed magnetskog djelovanja. Za Dominisa su ti utjecaji različiti, a Mjesečev je utjecaj nekoliko puta veći od Sunčevog. Iako još daleko od rješenja, Dominis je ostavio traga u znanosti po svom

⁵ Lucijan Kos, Pomorstvo Raba - nekad i danas (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

⁶ Josip Basioli, Ribarstvo otoka Raba u prošlosti (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

⁷ Lucijan Kos, Pomorstvo Raba - nekad i danas (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

izučavanju i to ponajprije što je izvodio zaključke na temelju opažanja, a ne a priori kao pripadnik peripatetičke filozofije.⁸ Zanimljivo je njegovo tumačenje gospodarenja morem, koje je kasnije našlo svoje korijene u međunarodnom pravu mora, *mare est eius, cuius est terra*. Tumačio je kako vlast nad morem prestaje gubitkom topovskog dometa, te da morem vlada onaj koji vlada najbližim kopnom – *mari imperare videtur qui in contineo proximo imperat*. Ta su tumačenja kasnije preuzeta pri određivanju širine teritorijalnog mora, na 3, 6 i 12 nautičkih milja.⁹ Dok Vesna Gamulin u svom djelu proučava herezu kod Dominisa i nalazi da je Papu nazvao pilotom koji loše čita karte za plovidbu te vodi brod u katastrofu, ja u njenom djelu „Marko Antonije de Dominis – hereza kao alternativno mišljenje“ nalazim potvrdu o mom razmišljanju da su svi otočani, pa tako i intelektualci, duboko i stalno vezani uz more i sve što ono nosi. More je takvo kakvo je – univerzum, čvrst i siguran za plovidbu je brod – crkva, a mape su točne i pouzdane – biblija, uvijek na svom mjestu dobro i raspoređeni su mornari – svećenici, a vjernici – putnici – žele sigurnu plovidbu.¹⁰

U vrijeme vladanja Venecije zapažamo povećano kretanje stanovništva Jadranom. Razmjenjivale su se ne samo razne trgovinske robe, već i umjetnost i umjetnički pravci, znanstveni dosezi ... Na Jadranu od Venecije do Dubrovnika plove brodovi raznog porijekla. Rapske su lađe i rapski mornari, trgovci, zanatlije i intelektualci vrlo često viđeni od Venecije do Dubrovnika što govori i o znatnom gospodarskom napretku otoka.

U ovom kretanju stanovništva možemo pratiti i lik ljevača zvona i topova, Ivana Rabljanina. On je čak primljen u dubrovačku uglednu trgovačku bratovštinu sv. Antuna. O njemu se u pisanim izvorima zna tek po dolasku u Dubrovačku republiku u koju je došao nakon što je molbom od 8. 10. 1505. zatražio prijem u službu Republike. U molbi piše kako je već od najranijeg djetinjstva lijevao topove s najistaknutijim majstorima, čime naravno i Rab dovodi u kontekst dobrih radionica.¹¹

Bujan je i vrlo aktivan bio život Rabljana kroz stoljeća. Bilo je to uglavnom dobrostojeće dobro uređeno društvo koje se u svakom pogledu brinulo za svoj otok, zemlju, more, stoku.

Brodogradnja, pomorstvo i ribarstvo provlače se kroz sva stoljeća postojanja ovog otoka, a rapske su luke uvijek donosile sigurnost, brojne uvale bile sigurnim pristaništima. Stanovnici su uvijek bili upućeni na more. Vrlo je zanimljiv podatak da je već 1623. godine Rabljanima

⁸ Žarko Dadić, Marko Antun Dominis i problem plime i oseke (Zbornik radova o Marku Antunu Dominisu i znanstvenoj prošlosti otoka Raba, Zagreb 1976)

⁹ Lucijan Kos, Pomorstvo Raba - nekad i danas (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

¹⁰ Vesna Gamulin, Marko Antonije de Dominis – hereza kao alternativno mišljenje (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

¹¹ Vladimir Muljević, Ljevač zvona i topova Ivan Krstitelj Rabljanin

data koncesija za održavanje pomorskog prijevoza pošte na Jadranu.¹² I dok je škver u uvali sv. Eufemije poslovao do konca 17. st., zadržavaju se brojna manja brodogradilišta po otoku. Jedrenjaci zadržavaju svoj kontinuitet u lokalnoj i obalnoj plovidbi usprkos pojavi parobroda, štoviše primjećuje se njihov rast, tako da koncem 18. st. ima 15 brodova na jedra tipa bracara, peliga i sl., a početkom 19. st. ih ima čak 70.

Kada je sredinom 19. st. uspostavljena parobrodoska pruga koja je povezivala Trst s Dalmacijom na liniji se našao i Rab na kojem je prvi parobrod pristao 1842. godine. Liniju je održavao austrijski Lloyd iz Trsta.

Povezanost Raba pomorskim putem može se dakle pratiti od davnina. I u novijoj su povijesti brodovi obalne plovidbe na putu od Rijeke do Dubrovnika i Grčke pristajali na Rabu. Danas Rab ima svoju Rapsku plovidbu i novo pristanište kako bi otok bio stalno povezan s kopnom i drugim otocima. Od ove 2014. godine, napravljeno je i pristanište za hidroavione čime dimenzije rapske luke još i više dobivaju na važnosti.

Sada kada vidimo kolika je stoljetna povezanost jednog otoka i njegovih stanovnika s morem, ne preostaje nam ništa drugo do li pogledati zapise mojih sugovornika i „latit se posla“.

A kada moj sugovornik Frané Kürelić iz Kampora kaže: „Perčinić i Kaštelâni, najstariji ribari na Rabu; Pandêli, pomrli su; imâli su jednu mrižu; danâs još ribâre sin i dva unûka“ misli mi odlaze u gore opisanu daleku ribarsku i pomorsku prošlost otoka Raba.

Nakon uvodnog dijela o prošlosti otoka, u kojem sam se ponajviše htjela osvrnuti na povijest vezanu uz more, isključujući svu onu bogatu arhitektonsku i likovnu baštinu koju ovaj otok čuva, predstaviti ću u nastavku građu sakupljenu na otoku 1988. godine.

Odgovore na pitanja sam bilježila tako da sam iza dvotočja kurzivom navodila lokalne izraze. Ukoliko bi neko mjesto imalo drugačiji izraz, onda bih odmah iza tog naziva u zagradama navela o kojem se mjestu radi. Tako npr. vidimo u pitanju 12. **duboko more**: *dubôkô môre*, *dubôko*, *dumbôko môre* (*Barbat*), da se u mjestu Barbat umeće /m/, pa imamo *dumboko more*. Također moram naglasiti kako sam na pitanja iza kojih su slijedili potpuno različiti odgovori od mjesta do mjesta, redom navodila sva mjesta i iza njih nazive. Svaki put bi ih razvrstala istim redosljedom, kako sam to napravila i na samom početku navodivši moje govornike.

U mjestu Kampor naišla sam na veliku upotrebu nazaliziranih vokala. Iako su u pravilu naglašeni, nisam bilježila njihov naglasak, već samo nazalizaciju: ą, ę (*Kąmpor*, *Żąpalj*). Također je nepčano ć vrlo

¹² Lucijan Kos, Pomorstvo Raba - nekad i danas (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987)

izraženo, a u nekim slučajeveima je vrlo blizu glasa t. To sam bilježila: t' (*tret'ak*). Kratki naglasci (akuti) su izuzetno česti, a bilježila sam ih: à, è, ì, ò, ù. Oni mogu zauzeti bilo koje mjesto u riječi (*ìdrit, misečìna, ùžbà, ìgaštrè*). U kombinaciji sa ovim akutima vrlo često uočavamo prednaglasnu i zanaglasnu dužinu što sam bilježila: ā, ē, ī, ō, ū, no te dužine mogu doći i poslije ili prije bilo kojeg naglasaka (*ūžbā, rāstē, žbandā*). Na dugosilazne naglaske (circumflekse) nailazimo u gotovo svim riječima ovog narječja i to ne samo u onima koje nalaze podrijetlo iz talijanskog jezika. Njih sam bilježila: â, ê, î, ô, û (*ânkora, râda, dâž*). Duge nesilazne naglaske bilježila sam: ǎ, ǝ, ǐ, ǒ, ǔ (*ǧremǒ, zaǧskri*).

Ovdje također želim naglasiti da sam do rednog broja 517 u potpunosti slijedila originalni Upitnik, a kasnije samo originalnu raspodjelu, iako sam na kraju odgovora u zagradama dodavala broj iz Upitnika iz 1959. Razlog tome je što sam u Upitnik uvrstila isključivo one nazive flore i faune koji su se pojavili u spontanom razgovoru sa mojim ispitanicima, a isključila sam „isforsirane“ odgovore na sliku. Na samom kraju Upitnika se i ovdje nalazi dodatak, Appendix u kojem sam navela pitanja i odgovore istim redoslijedom kao što je to dano u originalnoj verziji iz 1959. godine.

UPITNIK IZ MEDITERANSKOG LINGVISTIČKOG ATLASA

Govornici/izvor:

- a) **Rab**: Frano Bastiančić (1929.), Bepo Ščerbe (1926.-2014.) i mnogi ribari srednjih godina i stalni gosti tadašnje konobe „Kaldanac“
- b) **Banjol**: barkajol Franjo Padovan (1906.) i mnogi ribari srednjih godina
- c) **Barbat**: Franeta Kordić i Perčinić
- d) **Lopar**: Antica (1922.) i Andrija (1919.) Matahlija, Josip Paparić (1927.), Franka, Franica (1924.) i Niko Škarić (1923.), Per Gulić Brukvica
- e) **Kampor**: Basilio Vidas Ružić (1906.), Frane Kurelić (1912.) i sin Joso (1930.)

Opći podaci

1) ime mjesta:

- a) *Rab*
- b) *Banjol*
- c) *Barbat*
- d) *Lopar*
- e) *Kampor*

2) ime stanovnika mjesta:

- a) *Rabljanin*

- b) *Banjolac, Banjolka, Banjolci*
 c) *Barbăćanin*
 d) *Loparānin, Loparāni, Loparka*
 e) *Kamporčani*
- 3) **nadimak stanovnika:**
 a) *kicari*
 b) /
 c) /
 d) /
 e) *nas kicari zovū kontadīni*
- 4) **nadimak stanovnika susjednih mjesta:**
 a) **Rab:** *kontadīni* (pogrdno)
 b) **Banjol:** *kicari i kicarke* (samo za stanovnike grada Raba)
 c) **Barbat:** *kicari i kicarke* (samo za stanovnike grada Raba)
 d) **Lopar:** *kicari i kicarke*, (*nekad se morālo skidāt kapu na križū da bi se moglo uć u grad i od svega in se triba dat dīl, bili su kī cāri – stanovnici grada Raba*), *bōduli* (Krčani), *vīasi* (sa Velebita), *Barbaćani su gusine*; *Barbat – oholōst, Dražani – lakomōst, Mundanije – nenavidnōst, Rab – bludnōst, Loparani – golōst, poždrlōst, boj puno idu*
 e) **Kampor:** *kicari i kicarke* (samo za stanovnike grada Raba), *Loparāni, Supētraćani, Barbăćani*
- 5) **ime mora pred nama:**
 a) *mōre*
 b) *mōre*
 c) *mōre*
 d) *mōre, Buka*
 e) *mōre, Žapalj (Kvarnerić ispred Raba - Kurelić)*
- 6) **koja ostala mora poznajete:**
 a) /
 b) /
 c) *plovil sam čitavu Dalmaciju do Istre (Perčinić)*
 d) /
 e) *pred Rovinjom (Kurelić)*
- l. **More**
 7) **more:** *mōre*
 8) **visoko more:** *mōre je visōko*
 9) **mirno more:** *mirno mōre, bonāca, kālmo, kālma bonāca, bonāca kakō ūlje*
- 10) **uzburkano more:**
 a) **Rab:** *more je razvaljano*
 b) **Banjol:** *živo more (od bure)*
 c) **Barbat:** *rūsak – kad more kūha, kad loštro kulā more, more vrūljā*
 d) **Lopar:** *mareta, na cikloni*
 e) **Kampor:** *valovīto*

- 11) **mrtvo more:** *na môru su marète, jèma marète, marèta*
 - 12) **duboko more:** *dubòkō môre, dubòko, dumbòko môre (Barbat)*
 - 13) **pličina:** *plíčâk*
 - 14) **vani ima mora:** *và kûlfu ima môra, jèma ga, va Bùki je marèta (Lopar)*
 - 15) **hajdemo na otvoreno more:**
 - a) **Rab:** *homo va kulaf*
 - b) **Banjol:** /
 - c) **Barbat:** *poć ću ja vanka na Paracol (kod Lošinja), od Buže pa vanka, vani, gren va fužu (mali Dublin, veli Dublin, onda dojde fuža),*
 - d) **Lopar:** *gremo vān na brak (na pličinu prema otvorenom moru)*
 - e) **Kampor:** *gremō vān, gremō va Žapalj, šâl bi na môre*
 - 16) **hajdemo uz kraj:** *òjmo čà va krâj (Kampor), hodi va puntu, va kraj*
 - 17) **morska struja:** *kurênt, kurenti, kurenât, štīga, na naglu promjenu vremena su najjaći kurenti, kurenat dere (jak je), kurenat je ko fjumera (vrlo jak- Banjol), kurentija (u portu je vela kurentija (Rab), korènat (Kampor)*
 - 18) **udar mora:** *vâl, marèta je udrîla u kraj, kôlp (Rab)*
 - 19) **morska pjena:** *pîna, vâl pištâ (po buri), oštri val ide prema kurentu i onda pišta, more žari, dimi, kuri, praši, facôle baca (Banjol), poprašūje, prah, žaladīja (Lopar)*
 - 20) **plima:** *štīga (Kurelić-Kampor), plima*
 - 21) **oseka:** *štīga, (Kurelić-Kampor), oseka, sèka (Banjol), štiga po buri (nagla oseka i plima u svojih 10-15 minuta, čak do 1,5m), osekâda, šekâda (Rab)*
 - 22) **val:** *vâl, marèta, morèta*
 - 23) **veliki val:** *vèli vâl, dupla morèta, trojak, trojci (po tri vala), vela marèta, vela marèta*
 - 24) **dugi val:** *vèli vâl, vela marèta, na retko (Barbat)*
 - 25) **kratki val:** *vâlci, marètice, mala marèta, na gusto (Barbat - *na jugo su kod nas guste marete, treća mareta već gre u barku, u kulfu ide i pomalo dojde), ako tek počne puhât, onda na mahove dolazi, ono crno se zamreška pa padaju mantèli od bure (Banjol)*
 - 26) **talasanje mora:** *môre je namrêškano, kadī , bībavac, na moru su marètice*
 - 27) **odbijanje valova od obale:** *štiga udara (Barbat), val štigã u krāju, more rebâti*
 - 28) **more udara o strmu obalu (lomi se):** *pištâ, sve je spištâlo*
 - 29) **iskrenje, fosforescencija:** *ka' onō zaīskri, more ardūri (Rab), ardurenje (Rab)*
- II. Geomorfologija**
- 30) **kopno, obala:** *krâj*

- 31) **izgrađena obala:** *rîva, mûl, bankîna (klesani kamen), diga, điga, kîta* (Lopar - na mulu bijaše kîta od črnike ili smrek, od gušća, zatrpana s kamenjem i na nju se vezivaše barka; po buri se barke kidaju sa kite),
- 32) **strma obala:** *dràge, visòki kraj, (suprotno od toga je bàsi kraj - Rab)*
- 33) **površina:** *površîna*
- 34) **žalo, plaža:** *žâl, mêl, jarina*
- 35) **luka:** *portîć, pòrat*
- 36) **uvala:** *dràga, vâla, (u Barbatu mi ih odmah stane nabrajati: Matovica, Suha punta, Gožinka, Čifnata, Krstofor, Arsika, Planka, Sveta Mare, Pinćinovica, Laterna)*
- 37) **zaton:** *dràga, vâla*
- 38) **zaljev:** *draga, vâla*
- 39) **laguna:** *dràga*
- 40) **sidrište:** *râda, brod je na radi, pošta,*
- 41) **kanal:** *kañâl, kònal, konâl, kanâl, Bûka* (Lopar – od Sorinja do Senja i Velje (Krk); Rab – od Senja prema Rabu i između Krka i Prvića)
- 42) **tjesnac:** *vrata*
- 43) **morski rukavac:**
- 44) **kopneni rukavac:**
- 45) **rt:** *pûnta (punta Suhe punte), punta Frkànja, punta Luna, špića (odi na špicu)*
- 46) **otok:** *škòlj, školjîć*
- 47) **greben, hrid:** *škuar* (Kampor), *hrusta, kamèni, sîka, stin* (Lopar)
- 48) **hridina, stijena (u moru):** *hrusta, šîka, sîka, mokri kamen, brak* (Rab), *škâl* (Lopar), *mânj* (Lopar)
- 49) **spilja, pećina:** *pećina*
- 50) **greben, sika:** *hrusta, gròta* (Rab), *stîn* (Lopar)
- 51) **pličina:** *plićak, plićâk*
- 52) **sprud, pješćani brežuljak:**
- 53) **močvara, bara:** *blato*
- 54) **solana:** *solîne*
- 55) **ušće:**
- 56) **delta:**
- 57) **laguna, široko ušće:**
- 58) **pijesak:** *mêl, salbûn, pŕžina, žâl (grezi salbun), pesâk, mulj, muljevito dno za ić na koču, blato* (Lopar), *saldòć* (Rab), *šaldòć* (Rab - kad je grez)
- 59) **sitni oblutak, šljunak:** *jarîna,*
- 60) **sprud od blata ili pijeska:**

III. Meteorologija

- 61) **vjetar**: *vêtar, ima četiri glavnih vetri i osan polovîc. * Kurelîc: Glavni su grêgo, lebiçâda, bûra i polênte. Maeštral i trmuntana najbolji su za idra, jugo i bura ne šmekaju*
- 62) **vjetar sa sjevera**:
- a) **Rab**: *bura*
 - b) **Banjol**: *bura od Senja, bura u trmuntanu,*
 - c) **Barbat**: *trmuntana*
 - d) **Lopar**: *sjeverna bura, zmorac, sa'morêška strana*
 - e) **Kampor**: *trmuntâna, va zmòrac - baca na trmuntanu*
- 63) **sjeveroistočnjak**:
- a) **Rab**: *bura po levantu, grego levante*
 - b) **Banjol**: *bura od Velebita, grego, bura lukovačka (od trmuntane do levanta), u buri imamo trmuntanu, grego i levante*
 - c) **Barbat**: *bura, burin, *grego trmuntana*
 - d) **Lopar**: *bura, *bura je učinîla*
 - e) **Kampor**: *grêgo, bûra, zovê bûru, *grego de levante - poliç – između bure i levanta*
- 64) **istočnjak**: *levante, vaz jûgo – baca na levânat, grbin (Banjol - bura od levanta), levante, levânat*
- 65) **jugoistočnjak**: *široko, *levante lebiç – poliç – između širòka i levanta, loštro (Barbat), loštrini (Barbat), jugo*
- 66) **južnjak**: *jûgo, zlo od juga, puše iz Dalmacije, vetar sajuška strana (Lopar)*
- 67) **jugozapadnjak**: *lebiç, lebiçâda, zvânjski, *polênte lebiç – poliç – između lebiça i polenta, leštro (Rab), zvanjak (Rab), južna bura (Lopar)*
- 68) **zapadnjak**: *polênte, pulentâda, polentada (zapadna nevera), vanjski vetar, garbin (Rab - iz otvorenog mora sa zapada)*
- 69) **sjeverozapadnjak**: *maeštrâl, majištral, *lebiç maēštra – poliç – između maeštrala i polenta, maeštra lebiç, maištral (Barbat), maištrali (Barbat), dođe iz Italije (Banjol),*
- 70) **vjetar u pramac**: *orca, vetar u provu, u orcu*
- 71) **jedra ne hvataju vjetar**:
- 72) **vjetar u krmu**: *pojât, pojâj*
- 73) **jednolik vjetar**: *vêtar*
- 74) **vjetar na mahove**: *vêtar na rêfuli, refulada (Rab)*
- 75) **vjetar puše**: *ima vêtra, vetar kûri (Banjol), *kûri vrême – prolazi vrijeme, bura poprašûje, jêma vêtra, vetar gòni (Lopar)*
- 76) **vjetar jača**: *vêtar jača, dolazi veli vetar, vetar krešûje (Rab), je krêšîl (Rab)*
- 77) **vjetar se stišava**: *poçel je vêtar pâdat, bonacivât, vetar cedûje (Rab), je cêdil (Rab), vetar kalaje*
- 78) **vjetar prestaje**: *zbonacàlo je, bonacîva, bonacûje*
- 79) **povjetarac s mora**: *bâvica, zmòrac, vêtriç*
- 80) **povjetarac s kopna**: *bâva od dràge*

- 81) **lahor, dah vjetra:** *bâvica*
- 82) **zamah, udar vjetra:** *rêful, udar vêtra, bacil je rêful*
- 83) **omarina:** *vručë ka vrag, sparîna*
- 84) **bljesak munje:** *saïta, lâmp*
- 85) **sijeva:** *lampâ, lanpâ, zalampâlo je*
- 86) **munja:** *saïta, munja*
- 87) **grom:** *saita, grom*
- 88) **grmi:** *grmî, grmî ko saïta*
- 89) **kiša:** *dâž*
- 90) **kiši:** *dažî, dažà (Lopar)*
- 91) **kišica:** *rosî*
- 92) **kiša sipi, roska:** *roskâri*
- 93) **pljusak:** *dažî ka vrag, rojâda (Rab -od dažja je došla), pðvodanj (Lopar)*
- 94) **bijeli oblačići nagoviještaju kišu:** *kad oblaci sednu na planinu (Velebî) ili Osor, onda će nevera; na Osor se začme vrag*
- 95) **udar vjetra s kišom:**
- 96) **nebo je vedro, mirno:** *lîpa carîna, vedro, câro*
- 97) **oblačno je:** *zaoblâceno, mutno (Lopar), pomêzdreno (Barbat), oblačno*
- 98) **oblak:** *ôblak*
- 99) **magla:** *maglâ, maglovîto*
- 100) **naslaga oblaka:**
- 101) **magluština:** *maglîna*
- 102) **oluja:** *ragânj, fortûn, fortûn jûga, kakô da grë sud svita, fortunâl, raganj je jaçi od fortunala, nevera, garbinâda (Rab -sa jugozapada), lebiçada (Rab -jaki lebiç), bihâda (Lopar), dimi sami prah (Lopar), *živi plamen od bure (Lopar)*
- 103) **nagla oluja:** *nevêra (senjska nevera najopasnija), *1961.su nastradala djeca, došal je šjun od zapada ça je najgora nevera; nevera traje kraće od fortunala*
- 104) **nevrijeme:** *grubo vrime, nevera, neverin*
- 105) **uragan:** *ragânj, sve je spištâlo, ciklon (Lopar)*
- 106) **vrtlog, vihor mora:** *more vruljâ, rûsak (Barbat -kad more kuha), more je na cikloni (Lopar)*
- 107) **morska pijavica:** *šjûn, šjunâda (šjun od zapada – najgora nevera), šicavac(Barbat), gre šicavac(Barbat), pasâl je šicavac (Perçiniç-Barbat)*
- 108) **lijepo vrijeme:** *lipð vrîme, bonâca*
- 109) **ružno vrijeme:** *grûbo vrîme, *12.,1. i 2. misec do marça su loša vremena; maraç, april i maj – maračko vrime – jedan čas je sunce, pa su neverini*
- 110) **tišina, bonaca:** *bonâca, bonâca kakô ûlje, zbonacâlo je, more se kalâ*
- 111) **duga:** *zlâtni pâs (Kampor), Božji pâs*

- 112) **varka, iluzija:**
 113) **vatra sv. Ilije (Elma), izbojci elektriciteta na vrhovima jarbola ili na ljudskoj kosi za vrijeme oluje:**

IV. ZVIJEZDE

- 114) **svitanje:** *zorĩ*
 115) **zora:** *zorà*
 116) **sunce izlazi:** *sunce gre van*
 117) **podizanje sunca, granuće:** *sunce gre van*
 118) **sunce je visoko:** *sunce je visoko*
 119) **sunce se spušta:** *kalàda, sunce se kalà,*
 120) **spuštanje sunca, zapadanje:** *kalàda, sunce je zapàlo *prisûncíc (Lopar – crveno od sunca na zapadu)*
 121) **mladi mjesec:** *mlaji mĩsec, mláj, mlajàc; tret'ák – tret'i dan kad se vidi mĩsec za mlaja (Kampor), mladi misec*
 122) **prva četvrt:** *prvi kvàrat, kvarat*
 123) **polumjesec:** *põ mĩseca*
 124) **puni mjesec:** *ũžbà, pun misec*
 125) **mjesec raste:** *mĩsec ràstě*
 126) **mjesec se smanjuje:** *mĩsec cedũje*
 127) **mjesečina:** *misečina, misečina sjajĩ ko sũnce, mjesečina (Barbat)*
 128) **zvijezda:** *zvizdà, zvězda*
 129) **Sjevernica:** *Sjevernjàča, Polàrnica, zvizdà trmuntana (Perčinić-Barbat)*
 130) **Venera, jutarnja zvijezda, večernjača:** *Danĩca (pokaže se pri dãn, a jũtro najžàdna počĩne - Lopar)*
 131) **Veliki medvjed, Velika kola:** *Kola*
 132) **Mali medvjed, Mala kola:** *Kola*
 133) **Plejade, Vlašići:** *Šćapi, Šćapi za Božĩc morāju počĩvat, morāju zapàst dõli, Šćapi, *prije kad nismo imàli relõj, ondã smo isto znali kadà će dãn, jer Šćapi gredũ kakõ i sunce, 3 i 3....(Franka Škarić,Lopar)*
 134) **Mliječna staza, kumova slama:** *slama, *neki je ukral slamu, pa je padalo....(Franka Škarić,Lopar)*
 135) **komet:** *repàča*
 136) **meteorit (zvijezda koja pada):** *repàtica (ća onõ zaĩskri i nestàne – Lopar)*
 137) **kolobar oko sunca ili mjeseca:** *Bõžji pàs, kolombar oko miseca, okvir i vrata na okviru (Lopar)*
 138) **proljeće:** *prolěće*
 139) **ljeto:** *lěto*
 140) **jesen:** *jěsen*
 141) **zima:** *zĩma, * zvonĩce su zaravnĩce za Božĩc (Lopar)*

V. NAVIGACIJA I MANOVRE

- 142) **onaj mornar plovi već duže vrijeme:** *on navigã*
143) **i zna jedriti:** *zna ìdrit, zna poć na jìdra, zna jãdrit, zna poć na jadra, zna poć na jedra*
144) **ukrcajmo se odmah:** *àla gremō cã, hòmo cã*
145) **kada ćemo ukrcati vreće:**
146) **idemo sutra:** *sutra gremō vãn, sutra gremō cã*
147) **digni sidro:** *digni cã sidro, salpâj*
148) **treba križati:** *burdižãt, bordižaj!*
149) **idimo uz kopno:** *gremō va krâj, triba se lãtit krãja, odi va kraj, hòdimo va kraj*
150) **barka skreće, odstupa:** *okriće, barka gre va derêj (Rab)*
151) **ovdje ćemo se usidriti:** *lãška cìmu da gvãnta, odê cẽmo gvãntãt, agvantãt, ovde ćemo hitit sidro , ovde ćemo surgãt*
152) **trebamo pristati uz obalu:** *akoštãt, koštãt*
153) **pristanište uz obalu:** *mùl, pumpurèla , kìta (Lopar), kupomorto (Lopar)*
154) **možemo li pristati, zahvatiti dno:** *je gvantã?, moremo koštãt?, a je mòremo surgãt?*
155) **privezali smo brod, usidrili smo se:** *gvantãli smo, armižali smo, surgãl je kaìć*
156) **ne znam gdje ćemo pristati:** *kadì ćemo akoštãt?, ne znam di ćemo koštãt? , kaj ćemo surgãt (Lopar)*
157) **nosaći iskrcavaju:**
158) **nasukali smo se:** *ćapãli smo dno, sêl je, seli smo*
159) **brod je taknuo dno:** *ćapãli smo dno, takal je dno*
160) **tko upravlja ovim brodom:** *kī vòzi ovãj brod*
161) **kako ti upravljaš barkom:** *kakõ ti kormilaš?, Kakõ timunjãš?*
162) **znaš li manevrirati brodom:** *kakõ timunjãš?, znaš timunjãt?*
163) **manevriranje:** *manõvra, baratãt barkom (Lopar)*
164) **potopiti se:** *afondãt, potopìl se, kad san se ja topìla (Lopar)*
165) **brod je potonuo:** *brod je šãl fõndo, potonùl je, potopìl se, brod se začrpãl*
166) **zaobići rtove, hridi:** *pasãt ćemo okolo pũnte, van od špice*
167) **nije se nikada nasukao:** *ni nikad takal dno*
168) **u vjetar:** *orca, poja orca!(Barbat)*
169) **niz vjetar:** *niz vêtãr, odi u krmu*
170) **okreni pravac:** *okrìci, pojaj!, pojada, viraj*
171) **brod se ljulja uzdužno:** *brod je inkrmãn, inprovãn,(bolje da je inkрман nego inprovan), brod fikã (Barbat)*
172) **uzdužno ljuljanje:** *valja*
173) **brod se bočno valja:** *brod žbandã (Kampor), brod žbandã*
174) **bočno valjanje:** *valja*
175) **brod se nagnuo na stranu:** *brod se žbandãl, brod je žbandãn*

- 176) **bočno nagnuće broda:**
 177) **kapetan:** *kapetan, zapovidnik* (Lopar)
 178) **gospodar broda:** *gospodâr*
 179) **vođa palube:** *noštromo*
 180) **mornar:** *mornâr, marinar*
 181) **pomorac:** *marinar*
 182) **mali od broda:**
 183) **družina, posada:** *kumpanĳja*
 184) **pilot:**
 185) **ronilac (s odijelom):** *njurâc, nĳorâc*
 186) **ronilac:** *njurâc, *nĳorit* – roniti
 187) **pravac putovanja:** *ròta, rùta*
 188) **trebamo tegliti ovaj brod:** *remuçât brod (zada na mali kaĳce)*
 189) **prevoziti brodom:** *traĳetât*
 190) **brod za prijevoz:** *vapôr, traĳèkt, portulâta*
 191) **signalizirati:** *dat senĳâl* (Lopar)
 192) **signal, znak:** *kavicaĳ, kavicâl, sinĳâl, senĳâl* (Lopar)
 193) **plutača:** *kavicaĳ, kavicâl, bôva*
 194) **svjetlo (kraja ili luke):** *svitri ferâli va kraj* (Kurelić), *goru svĳtla u gradu, ferâli, ferâlići*
 195) **svjetionik:** *lantêrna*
 196) **svjetiljka:** *ferâĳ, lantêrna, ferâl, svićâ, ferâli na petrolj*
 197) **gat:** *mûl, rĳiva, molo* (Rab)
 198) **lukobran:** *Pumpurèla* (onâ je od bankina – od klesanog kamena), *dĳga* (od nabacanog kamenja), *dĳga*
 199) **mostić za ulazak u lađu:** *buškaĳna - skale od konopa , pontĳć*
 200) **skela za iskrcavanje:** *skala, skaline*
 201) **nasip ili most za ukrcavanje i iskrcavanje s broda:** *bankina*
 202) **nautička milja:** *milja*
 203) **uzao (čvor) brzine:** *čvor, vozil je trejset čvôrov*
 204) **karantena:**
 205) **naškodilo mi je more:** *šlo mi je po zlo*
 206) **pao je u more i utopio se:** *pâl je i utopĳl se*

VI. BRODOVI

a) Tipovi

- 207) **barka:** *barka*
 208) **brod, lađa:** *vapôr, vapôri, brôd, brôdi, bracere*
 209) **brod gazi:** *brod peškâ*
 210) **penica, maona, teretnjak:** *portulâta, paladûra*
 211) **splav:**

b) Dijelovi

- 212) **pramac**: *prôva (motonave –tupa a otvorena, loger – oštra, trabaker – busata)*
- 213) **krma**: *krma*
- 214) **obla krma**: *pupa derei, obla, pùpava krma, okrugla krma, zaobljena, tonda (Rab)*
- 215) **četvrtasta krma**: *pupa kuądra (Kampor), kuądra krma, kvadrata krma, kvadratna*
- 216) **krmena statva**: *krmèna āšta, karòc (što izlazi van) *ima nos ko karoc*
- 217) **pramčana statva**: *provèna āšta*
- 218) **kobilica**: *kolòmba, kolâmba, kolonba *karòc – od ašte gori, kolumba je doli a gori je ražma*
- 219) **dno, podmorski dio broda**: *gâz, dno, peškâj, peškalj*
- 220) **protustatva**: *antikor, kontraašta*
- 221) **donji dio rebra**: *piâna (piane kroz kolombu veže paramezal, to drži brod), paramizal (Banjol), *pjana, pjane se spajaju di su verzine, *barka je rebâčena (Rab) – rebra su uhvaćena sa zakovicama*
- 222) **rebro**: *kôrba*
- 223) **sva rebra**: *kôrbe, lebra (Lopar)*
- 224) **platice oplate**: *madîr, madîri, šijeri (donji madiri), 1.i 2.madir – centa, unutar broda je kontracenta; 1.madir do kolonbe ća se vidi iz van je panižel, zoje su povezivale prsa broda*
- 225) **palubica na pramcu**: *kuvërta, palùba, škafa*
- 226) **tijelo broda**: *škaf, *râžma od škàfe - pregrada*
- 227) **nadmorski dio broda**: *banja šùto, mrtva banda*
- 228) **bok broda iznad površine mora**: *murâda, morâda, mrtva banda*
- 229) **klupa za veslače**: *bânak, bânci, bankèt*
- 230) **grotlo skladišta**: *tambùć, bukapôrta (ona je iznad šijera), *tambuj je danas purtela (Barbat)*
- 231) **bok broda**: *bânda*
- 232) **paluba**: *palùba, kuvërta (poćiva na latàma, làte idu od murâde do murâde; lata majôra je na ćelu broda), *râžma – gornji dio kuverte, škafa*
- 233) **pregrada**: *ražma, parapèt, škafa*
- 234) **izljevnica za vodu**: *manikele, brunâli – rupe na piani (kroz njih ide konòp od krme do prove da se to proćisti)*
- 235) **daska podnice**: *pajòl, pajul (Banjol), pajuli (Banjol)*
- 236) **dno broda**: *gâz, dno, santina*
- 237) **skladište za teret**: *škafa, štiva*
- 238) **pregrada u nutrini**: *râžma od škàfe*
- 239) **rupa u dnu broda**: *rupa*
- 240) **ćep te rupe**: *ćep (od drva)*
- 241) **rupa za lanac od sidra**: *oko (grûj, grùja – sòha ili greda, na njoj visi ânkora), anel*

- 242) **ukras na pramcu broda:** *karòc*
- c) **Konstrukcija i održavanje**
- 243) **brodogradilište:** *škver*
- 244) **navoz:** *vâži (za velike barke), polûge (za male barke) šòto se stâvu polûge; ćòk (na ćoki ga stavimo, ćok držū punte (panj – drvo ko se metne pod kobilicu), coketi*
- 245) **navoz za spuštanje broda:** *na polugami ga se kotrlja, coketi*
- 246) **arsenal:**
- 247) **sanjke za porinuće lađe:** *vâži, polûge*
- 248) **danas stavljamo brod u more:** *danâs ćemo je (barku) hîtit va more, rîva ga se va more (Lopar)*
- 249) **porinuće:** *òmo ga rînut va môre, brod se rîne u more*
- 250) **brod propušta:** *barka propûšća pa se moraš borîť, brod začrpa (Lopar)*
- 251) **treba ga popraviti:** *triba ga kalafatât*
- 252) **šuperiti, začepljivati:** *kalafatât, barke se stupaju (Lopar – za popunit šuplje između madira)*
- 253) **brodograditelj:** *kalafât*
- 254) **havarija:**
- 255) **katram:** *katrâm, katran, pêgula*
- 256) **premazati katramom:** *nakatramât*
- 257) **paklina, smola:** *pêgula, pàklina, smola*
- 258) **zasmoliti, namazati paklinom:**
- 259) **kist za pakljenje:** *pinel*
- 260) **kućine, stupa:** *stupa, brod se stupâ, kalafatâ, *mora bit trava (haluga)*
- 261) **dlijeto:** *škarpel, letõ*
- 262) **drven čekić:** *macola*
- 263) **strugač:** *raškêta*
- 264) **nagnuti brod tako da mu se otkrije dno radi popravka:**
- 265) **naginjanje broda:**
- 266) **istegnuti brod na kopno:** *tirât brod va kraj (Lopar)*
- 267) **veliki čavao:** *brukva, bâra (spreda su tupe), brukva (je mala)*
- 268) **drven čavao:** *špinél*
- 269) **zavrtnanj, vijak:** *vîda*
- 270) **vitao, vitlo:** *munivél*
- d) **Oprema**
- 271) **oprema broda:**
- 272) **opremili smo brod:**
- 273) **sidro:** *ânkora (ima dva kraka), sîdro (dugo) – mačak kad zakâči ne puštîva, sidro visi na bîti ili bîťvi*
- 274) **prsten ili vitica sidra:** *anêl, koloć (Banjol)*
- 275) **nokat:** *pâta, lopâtica, përo (Lopar)*

- 276) **krak**: *màra, *mačak – sidro od četiri mare, ankora – s.od dve mare (Barbat)*
- 277) **struk**: *pàlica, manìca *sidro s manicom od četiri mare; sidro sa dva perima (Lopar)*
- 278) **križ**: **tu je anel*
- 279) **punta**: *punta, vrh*
- 280) **baci sidro**: *hìti sìdro, bùta sìdro, kalâj sìdro, surgât*
- 281) **dignuti sidro**: *digni cã, salpâj, salpât*
- 282) **sidro ne hvata dno**: *ne gvantã, *lãška cìmu da gvantã, sidro ore, ne čapa dno*
- 283) **težak predmet za sidrenje u luci**: *hìti mali drakmarìć, škandalj se baci kad se nema sidro, surgadìna (Rab), šuplji kamen, kupomorto (Lopar - od cementa u moru)*
- 284) **motka s kukom**: *mezomarinër*
- 285) **kuka**: *kljùka, gãnač (za zakãčit ribu), ganjač*
- 286) **vitao**: *vitlo, vinč, mriža se bìra na vintu, munivel (Rab)*
- 287) **koloturnik**: *bucêl (za konòp), tamburìn (diže mrižu), bocel (Rab), gindac – ko bucel*
- 288) **dizalica**:
- 289) **kormilo**: *timûn*

Dijelovi kormila:

- 290) **osovina**:
- 291) **osnaci kormila**: *mãškuli*
- 292) **muško okivanje**: *muški mãškuli (na âšti)*
- 293) **očnice kormila**: *hèmine (hèmine i mãškuli se inkapelãju), ženski mãškuli, femina (Rab)*
- 294) **rudo**: *argôla, jargola*
- 295) **palac za veslo**: *škèram,ìgo, igaštrè/Kurelić (škermadûra: škèram i onò na čemû stojì), sòha (od punog drva), škrmadûra na igo (igo- daska)*
- 296) **rašlja za veslo**: *sòha, šošìca, rašlja, kad je soha onda na veslu nema štropa*
- 297) **pletene ljestve**: *skâla, buškajina*
- 298) **plovak, signal**: *kavicał, kavical, kavecal, sinjal za parangal*
- 299) **žaba na koloturniku**: *râj, žabica*
- 300) **vedro**: *sìč, cigalj, danãs je sìč, a prije ga ni bilo, pa je bila dîža od drvã, špalja se sa cigljom, bujol; špaljât, sekât barku*
- 301) **metlica**: *mêtla, père se sa mêtlôn,*
- 302) **četka za pod**: *bruškîn*
- 303) **treba izribati palubu**: *rìba se, triba ofregât barku, fregât, isfregât*
- 304) **kompas**: *bùsola, busula*
- 305) **dubinomjer**: *mìrilo, škandâljk(kamen ča se dno miri)*
- 306) **nismo izmjerili dubinu**: *nismo izmìrili*
- 307) **bokobran**: *pajèti, pajèt*
- 308) **lanac**: *kadìna, kadêna*

- 309) **dva stupića na brodu za privez:** *bīta, paštèka, mândkuli (sa strane u murâdama, pa se veže za kolônu ili za anêl)*
 310) **brodski fenjer:** *ferâli, ferâl(Kampor), ferâl*
 311) **zastava:** *bandêra*
 312) **balast:** *savurna*
 313) **stavili smo balast:**

e) **Veslo**

- 314) **veslo:** *vêslo*
 315) **držak:** *rokôc (ako je krivo vêslo bilo pa je bil križić), rakoć (Lopar)*
 316) **središnji dio vesla:** *pâlīca, manīca (Lopar), vrat*
 317) **lopata vesla:** *perâča*
 318) **par kraćih vesala:** *parīći*
 319) **veslati:** *vozīt*
 320) **veslati jednim veslom po krmī:** *rêgula se brod da grê râvno, timunâť, šija voga*
 321) **veslati natrag:** *šija, šjât*
 322) **zaveslaj:** *šija voga, vogada*
 323) **veslač:** *veslâč, vogadur, barkajol (onaj ki na vesla prevozi ljude s rive na pumpurelu)*
 324) **prsten od konopa za veslo:** *štrôp (na njega dođe vogadûra), škrôp, škropì*

f) **Jarboli i jedra**

- 325) **svi jarboli:**
 326) **jarbol:** *jârbol, jarbolêt, jarbul (Lopar), *triba intikât jarbul sa murom da lantīna dođe u ravninu (Banjol)*
 327) **glavni jarbol:**
 328) **stražnji jarbol:**
 329) **prednji jarbol:**
 330) **jarbol na kojem je koš:**
 331) **motka na kojoj je flok:** *kontrarânda, baštunêt*

Dijelovi jarbola

- 332) **noga jarbola:** *škac*
 333) **deblo jarbola:**
 334) **vrh:** *vêra, pômul*
 335) **košara:** *koš, kôfa ili kunêštra na jarbulu, kružêta (di se može stât, a na to bi se penjalo po skalīnama po sârtigami)*
 336) **jabuka na vrhu jarbola:** *jâbukica (od želêza, na nju se zakâči jarbulêt – komad drva na jarbolu i gori dođe kontrarânda, kad je bilo manje vêtra), kapa*
 337) **otvor na kuverti za jarbol:** *jarbul dođe u škac, a prođe kroz škafu ili bukaportu, gola*
 338) **kolotur:** *granit, žabica, žaba (žgindac se veže na žabu), bocel, bucel*
 339) **motka jedra:** *lantīna*
 340) **motka jedra, donja:** *lantīna*

- 341) **gornja motka jedra:** *lantîna*
- 342) **donja motka jedra:** *lantîna*, * *bila je za pol metra kraća nego ona gori (kakò bracêre su imàle - Perčinić, Barbat*
- 343) **niži dio lantine latinskog jedra:** *lantina*
- 344) **pripone jedra:** *sârtige (imaju skalîne po sârtigami), venti, sartie, sartige*
- 345) **zapone jarbola:**
- 346) **sva jedra:**
- 347) **jedno jedro:** *jâdro, ìdro*raŋda za brodić, jèdro za kaïć, jedro*
- 348) **latinsko jedro:** *latînsko jâdro, jadro de taja (Barbat), na jezik*
- 349) **četverokutno jedro:** *raŋda*
- 350) **prečka, flog:** *flòk, jezîk, gîs je sprida, a ondâ dôđe flòk, raŋda je zâda*
- 351) **krojke na jedru, dio tkanine za jedra:** *fêrša, fêrse, šîto (Lopar)*
- 352) **dio jedra koji dođe na lantinu:** *bižulîni za hvatanje jâdra na lantînu*
- 353) **uvlakač sturnjače:**
- 354) **motka latinskog jedra:** *baštûn, baštôn od drvã di je bil flòk, mezobaštôn*
- 355) **diži jedra:**
- 356) **otvori jedra:**
- 357) **skupi jedra:**
- 358) **treba skupiti jedra:**
- 359) **spusti jedra:** *kalaj*
- 360) **propušta vjetar:** *murâj da ne pušća; previše ga je murâl*
- 361) **konop koji porubljuje jedra:** *grativ, gratir, mozak – konòp koji se ne vidi, zašijen je va platnu*
- 362) **uže koje na provi drži jarbol:** *murâj – konòp koji grê od mûre na kuvêrtu; mûra – konòp na jâdru, a veže jadro za jarbul; murâj grê na anél (to su imàle bracêre); *previše si ga mural,*
- 363) **podveza jedra, dio jedra za podvezivanje:** *serše, ferše, maragûni marafôni (prva ruka, druga ruka.....), tercaroli, trcaroli, tercarola, bižolini/bižulini – konopi za skratit jedra, kartòć (Lopar) – kad ostane mali dio jedra nakon što se skрати *kad je vela sila onda gremo kako na kartòć (Lopar)*
- g) **Konopi**
- 364) **konopi:** *konòp, kopûn (konòp kojim se vezàlo sidro za grùju, konop za ankoru, ankora stoji na gruji), lìma (šûvar je na jednòj lìmi, a olovo na drugoj lìmi) , sidrina (konop za sidro), štikuli, borôža/buroža – konòp za vezât jâdro, trcaroli, bižolini/bižulini su konopi za skratit jedro, bigajica – konop za sanadižu (Lopar)*
- 365) **uže:** *konòp, kôrda*
- 366) **debeli rezervni konop:** *konòp, kôrda*

- 367) **priveza, cima:** *cìma*
 368) **konopac:** *špag, špažić*
 369) **tanki konop za zastavu:** *špag, kurdela*
 370) **priveznice podveza jedara:** *marafôni*
 371) **uzao:** *ūzal*
 372) **petlja:**
 373) **muški uzao:** *muški ūzal*
 374) **upletka dvaju konopa:** *provrženi su* (Lopar)
 375) **gvozdeni prsten za prolaz konopa:** *anél*

VII. ŽIVOT NA MORU

- 376) **ognjište:** *furnél, fornél (na karbun), fogun* (Lopar)
 377) **tronožac:** *trepje*
 378) **vrč:** *broka, bukaleta*
 379) **opletena staklenka:** *domižâna, dumižana, kjanta* (Rab)
 380) **limena zdjela za hranu, porcija:** *zdela, gamela*
 381) **duboki tanjur:** *pjat, duboki pjat, golârići od drva* (Barbat)
 382) **zemljana zdjela:** *zdela*
 383) **posuda od terakote, velika posuda:**
 384) **limeno vedro:** *cîgalj, sić, *điža – kablić od drva* (Barbat)
 385) **feralić na ulje:** *ferâl, feraliće, svića na petrolj, feraliće*
 386) **kabina:**
 387) **mornarska postelja:** *postilja kakō va repuč – kuća bez barkūni* (Kurelić-Kampor)
 388) **slamnjača:** *slamarica*
 389) **spremište, ostava:** *štiva, gambuža, magacin*
 390) **brodske zalihe hrane:** *provīšta*
 391) **mornarski dvopek:** *bašköt, bakarski bašköti su bili najbolji, tri puta pečên, da more duže trajat, galeta, broštulâni ili baškotâni kruh – čibok* (Kordić, Barbat), *kolač* (Lopar)
 392) **dvopek, keks:** *bašköt, baškota, biškotin, kolač* (Lopar)
 393) **palenta:** *pulênta*
 394) **frigana riba:** *frigana riba; ka manjada (kakvo dobro jelo)*
 395) **pečena riba:** *riba na gradele, pečena riba*
 396) **riba na žaru:** *riba na gradële*
 397) **kuhana riba:** *leša riba, lešâda*
 398) **riba u umaku:** *riba u sosu, brudit*
 399) **marinirana riba:** *marinâda, saûr, savur*
 400) **osušena riba:** *suha riba (sušio se štokalj- hobotnica)*
 401) **posoljena riba:** *posoljena riba*
 402) **riba u ulju:** *riba u ulju*
 403) **nesoljena riba osušena u dimu:**
 404) **bakalar:** *bakalar*
 405) **ikra, mliječ:** *butârga, riba je butargâna (ribe se menû – mrijeste)*
 406) **brudet:** *brudit*

- 407) **rasol, salamura:** *salamùra*
 408) **kakva nesreća:** *ka dižgracija*
 409) **danas se ne kupam:**
 410) **ne pliva mi se:**
 411) **plivati prsno:** *pliva po žênsku*
 412) **plivati na boku:** *pliva po muški*
 413) **plivati na leđima:** *pliva na leđa*
 414) **ležati na leđima na moru:** *pluta*
 415) **roniti:** *njorît*
 416) **skočiti na glavu:**
 417) **zaroniti:** *zanjorît, zaronîl je*

VIII. TRGOVINA

- 418) **zapremina broda:** *karag (ki karag nosi – što nosi?, koliki mu je karag – koliko nosi?)*
 419) **teret:** *brîme*
 420) **bruto:**
 421) **neto:**
 422) **vozarina:**
 423) **unajmiti brod:**
 424) **potvrda:**
 425) **ribarnica:** *peškarîja*
 426) **mešetar:**
 427) **zamotak robe:**
 428) **paket:**
 429) **dogovor o cijeni:**
 430) **kupiti:**
 431) **prodati:**
 432) **skladište:**
 433) **carina:**
 434) **krijumčarenje:** *kontraband*
 435) **krijumčar:** *kontrabandier*

IX. RIBANJE

a) Vrste

- 436) **ribanje:** *lovît, kočarît, on je ribâril, ćapât, *piažã me pôc na môre, šâl bi na mriže ćapât ribu, *ki gre taj lovi*
 437) **ribanje uz kraj:** *koštivât va krâj, ne koštiva niš va krâj (nema ribe uz kraj)*
 438) **ribanje na otvorenom:** *lovît va kûlfu, lovît va Buki*
 439) **ribanje u zabranjenom, krivolov:**
 440) **ribanje na eksploziv:**
 441) **ribanje s otrovom:**
 442) **idemo na ribu:** *hðmo ća na ribu, šâl bi na mriže, pôc na pôštu, gremo lovît, gren hitit, gren na tunju, kalal san*

agunaru, valja poč van potuč ribe, *škivan se poč van – ne idem mi se na ribe

- 443) **ribič:** *ribar*
- 444) **ulov:** *smo lätili 3 vagūna ribe, nakrcäli smo brod ribe, šäl je po niš (nije ništa ulovio) , zubäci smo zatřli, nakrcäli smo se golčičev, čapal san ribe, šporkal san barku (kada je mali ulov ili lignje) *vino je čapano - pokvareno*
- 445) **dio lovine:** *dél*
- 446) **preprodavačica ribe:** ** ribari prodaju ribu*
- 447) **lovište, pošta:** *pôšta, râda*
- 448) **ždrijeb za lovište, dio zone od lovišta:** *bruškëti*
- 449) **predmet u kojem se prenosi riba:** *kašëta, košara, koneštra*

b) **Oruđe**

- 450) **udica:** *ūdica*

Dijelovi udice:

- 451) **zub udice:** *zapetić*
- 452) **pregib na udici:**
- 453) **uho:** *uho*
- 454) **trska:** *trstika*
- 455) **mamac:** *jêška*
- 456) **torilo:** *brum, nabrumät, natolīt, imbrum, imbrumivanje*
- 457) **ribe grizu:** *hītaju se, grizū (na tūnjicu se grē na hruste, kadī je kamenito jer se riba držī tãmo)*
- 458) **povraz, tunja:** *tūnja*
- 459) **tunja koja se vuče za barkom:** *panula, blinker – ješka od metala je vezana za panulu*
- 460) **olovo:** *olovo, pjombin*
- 461) **parangal:** *parangal, paringari. palingari*
- 462) **kašeta za parangal:** *kašeta za parangal...*
- 463) **zauzlan je:** *ingropalo se je, ingropan*
- 464) **odmrsiti:** *odmolat, odgrompat*
- 465) **oruđe kojim se love glavonošci:** *peškafôndo, šüstavica, osti*
- 466) **naprava od više udica za hobotnice:** *babăc (na dugoj trstiki)*
- 467) **naprava za hvatanje sipa:** *finke (tu je sipa od drva)*
- 468) **osti:** *osti*

Dijelovi osti:

- 469) **motka:** *lanća, šćap*
- 470) **gvozdeni vrh:**
- 471) **vršak zubaca na ostima:**
- 472) **zubi na ostima:** *zubci*
- 473) **vrša:** *vrša*

c) **Mreže:**

- 474) **mreža:** *mriža, *mriže spremamo, křpljimo (Barbat)*
- 475) **vreća, dno mreže:** *vrića mriže, sakët*

- 476) **janka**: *špurtêl, voliga*
- 477) **potegača, koč**: *potegăča, kôča (za mënule), koč* za škampi, *trăta se kròkă – vuće na kraj (to je mriža za menule, sipe, bugve, trlje), *krok – na kaišu stoji špag i to se zakaći na lancanu, *lancana – špag dug 50 metri a debel 15mm, vezan je za mrižu, i to se vuće – ljudi krokaju pješke. Trata je od pluta i olova, krajevi su finiji, a dole je debela*
- 478) **ribarska lađa s jedrom**: *barkânj*
- 479) **potegača**: *potegăča, sakalêva (za plavu ribu), popone, salvare, gladiže, trata*
- 480) **kolo na dva kraja mreže**: *kolâci, kalaštrêle, da se bolje mðre stisnut, krok kod trate*
- 481) **rečijak**: *lećâš, rećaš*
- 482) **plivarica**: *plivarica, trăta, (sa plivaricom se gre na brak), plivarica se salpiva – diže na brod, sanadiža*
- 483) **mreža za raže, pse i mačke**: *koča (za škampi, raže, maške, švolje, golubi, pasi)*
- 484) **mala mreža za mekušce**: *glavačara*
- 485) **mreža za iglice**: *iglara, jaglara (Lopar)*
- 486) **mreža za palamide**: *palandara*
- 487) **mreža za tune**: *tunêra*
- 488) **trostruka mreža za lov uz kraj**: *popônica, popôna*
- 489) **mreža za sardine**: *plivarica, sardelara, menadiža*
- 490) **kvadratasta mreža s motkom**:
- 491) **oko**: *ðko*
- 492) **igla za mrežu**: *jâgla, igla (od drva) - ima ih tanke, debele, duge, male*
- 493) **trebamo li omastiti mrežu**: *črvit mrižu, mriža se črvī*
- 494) **posuda za mašćenje mreže**:
- 495) **opremiti mrežu**: *armăt*
- 496) **olovo**: *ðlovo, pjombin*
- 497) **konop na koji se nanižu pluta**: *līma *na jednoj līmi je šúvar, a na drugoj līmi je olovo, lancana*
- 498) **mreža je razbijena**:
- 499) **zakrpati je**: *zakrpat mrižu, krpāt*
- 500) **signal za mrežu**: *kavicał*

X. FAUNA

a) Pisces (riba):

- 501) **riba**: *rība*
- 502) **bijela riba**: *bêla rība*
- 503) **plava riba**: *plava riba*
- 504) **riba iz kamena**:
- 505) **sitna riba**: *male ribe*
- 506) **landovina**:
- 507) **riba pliva**:

- 508) **riba se mrijesti**: *ribe se menū*
 509) **ikra**: *butârga, sîme a kad se izvadi van je butârga (Barbat)*
 510) **sušena ikra**: *butarga*
 511) **škrge**: *branče*
 512) **crijeva**: *drob*
 513) **peraje**: *peràje*
 514) **kosti**: *drače*
 515) **ljuske**: *ljuske*
 516) **(Sardina pilchardus) srdela**: *srdela*
 517) **sitna mlada riba**: *golćići, cento in bocca*
 518) **Mugil cephalus (cipal)**: *cipal, cipli (526)*
 519) **Atherina hepsetus (gavun)**: *agun, gavun, gaun, jagun (Lopar) (531)*
 520) **Serranus cabrilla (kanjac)**: *kąnj(Kampor, Lopar), kanj (538)*
 521) **Morone labrax (lubin, brancin)**: *luben (541)*
 522) **Coris julis (knez)**: *žôtar, žôtri (556)*
 523) **Maena maena (mendola-talijanski)**: *modrâj (558)*
 524) **Maena smaris**: *ščavi, menula, manula, samarī (kad je malo veća – Lopar) (559)*
 525) **Sargus annularis**: *špar (562)*
 526) **Dentex dentex (zubatac)**: *zubàtac, zubacī (565)*
 527) **Sparus auratus (orada, podlanica, komarča)**: *podlànica (566)*
 528) **Pagellus erythrinus (arbun)**: *arbun, jarbun (Lopar) (571)*
 529) **Oblada melanura (ušata)** : *ušàta (573)*
 530) **Box salpa (salpa)**: *salpa (574)*
 531) **Box boops (bukva)**: *bugva (575)*
 532) **Scomber scomber (skuša)**: *škombre, škombri (576)*
 533) **Mlada skuša**: *golćići (577)*
 534) **Scomber colias (plavica, lokarda)**: *lokarde (578)*
 535) **Thunnus thynnus (tuna)**: *tuna (580)*
 536) **Trachurus trachurus (šnjur, širun)**: *širûn, širuni (585)*
 537) **Gobius geniporus**: *bijàke (Kurelić-Kampor), agûn a nī agûn, glaváč (Kurelić-Kampor), jagûn a nī jagûn (Perćinić-Barbat), glavôč (594)*
 538) **Scorpaena scrofa (škrpina)**: *škarpina (605)*
 539) **Scorpaena porcus (škrpun)**: *škarpun, škarpin (606)*
b) Cetacea (kitovi):
 540) **Delphinus delphis (dupin)**: *delfin, dupin (692)*
c) Pinnipedia (perajari):
d) Reptilia (gmazovi):
 541) **Caretta caretta (glavata želva)**: *žaba kornjâča (Kurelić-Kampor) (697)*
e) Mollusca (mekušci):
 542) **Sepia officinalis (sipa)**: *sipa (700)*
 543) **Loligo vulgaris (lignja)**: *lignja (706)*

- 544) **Todarodes sagittatus (totanj, lignjun veliki):** *totanj* (707)
 545) **Octopus vulgaris (hobotnica):** *štõkalj* (710)
 546) **Patella caerulea (priljepak):** *pantalene* (Rab), *ćaparuni* (716)
 547) **Haliotis lamellosa (Petrovo uho):** *Petrovo uho* (717)
 548) **Murex brandaris (volak):** *volãk, volcĩ, voljãk* (Vidas-Kampor) (721)
 549) **Ostrea edulis: oštriga** (724)
 550) **Mytilus galloprovincialis:** *pidðća* (727)
 551) **Lithophaga lithophaga:** *prstaci, datuli* (Vidas-Kampor) (729)
 552) **Tapes decussatus:** *kunjica, kunjka* (735)
 553) **Solen vagina (prstavac):** *frãgula* (Lopar) (742)
 554) **Pinna nobilis:** *luštũra, loštura, stũra*(Vidas-Kampor) (743)
f) Crustacea (rakovi):
 555) **Crangon crangon:** *kozica, bãvica* (Lopar) (747)
 556) **Nephrops norvegicus:** *škamp* (748)
 557) **Homarus gammarus:** *ralog* (749)
g) Echinodermata (bodljikaši) et Cnidaria (žarnjaci):
 558) **Echinometra mathaei:** *jež* (768)
 559) **Holothuroidea:** *trp, morski krstavac* (771)
 560) **Asteroidea:** *križãlji* (771)
 561) **Actinaria:** *morũzgva* (775)
h) Morske ptice:
 562) **Phalacrocorax carbo:** *njorãc* (780)
 563) **Larus argentatus:** *galeb* (785)

- XI. FLORA

Morska flora:

- 564) **Algae:** *alge, haluga, aliga, kaluga* (787)
 565) **Ulva lactuca:** *morska salata* (788)
 566) **Zostera marina:** *bũsi* *nema u Upitniku

Kopnena flora:

- 567) **Quercus ilex:** *črnĩka* (791)
 568) **Pinus halepensis:** *bor* (794)
 569) **Myrtus communis:** *lantisk* (806)
 570) **Juniperus communis:** *šmrĩka* (Kurelić) *nema u Upitniku
 571) **Agave:** *kambrõk* (Rab) *nema u Upitniku

APPENDIX (DODATAK)

01. koje morske struje poznajete:

- *Samõrašnji kurẽnt (sa morca, zgõra, zdõla), južni kurent (sa jũga ili zvãna, zgornji kurent); *nosi te ćudo struja, okriće da ne bi mogo vjerovat*
- *Dupli kurenat (jedan u dnu, jedan gori)*

02. kakve oblake poznajete:

- mrtvi oblaci

03. rosso di sera... ili druge prognoze vremena:

a) Rab:

- *rosso di sera bel tempo si spera, rosso di mattina la pioggia s'avvicina*
- *došla sveta Kandelora, rekla zima fora, došo sveti Blaž, reko da je laž*
- *aprile non ti scoprire, maggio vai adagio* (ovdje koriste rijetki oblik glagola scoprirsi umjesto scoprirsi)

b) Banjol:

- *oblaci na Osoru zovu jugo*
- *u ljetno doba na Velebitu mrtvi oblaci – nosi maištral*
- *kad se zvijezda pojavi blizu mjeseca onda se naglo promini vreme*
- *vëtar gre zimi na lamp, a u ljeti obrnuto, od lamp na grmljavinu*
- *ako kroz noć napravi vela rosa, onda će jugo*
- *ako na Velebitu ima sniga pa on potamni, onda će jugo, a ako je svitli onda će i dalje bura*

c) Barbat:

- *po suncu se vidi, ili ako je naoblaćeno*

d) Lopar:

- *obÿve na Velebitu ili sušu ruke, zove buru, a jugo dođe odozdola*
- *ako je na Velebitu oblak gÿri, onda je bura*
- *ako kalâda pâde na Velebit pa je oblak, onda je jugo, kiša*
- *kada su vrâta na okvîru od mjeseca, ondâ će od tamo puhât*

e) Kampor:

- *Na Osÿr se zaçme vrag*
- *Kad mÿsec leži, mornari nânoge, a kad je u stranu, onÿ spÿ.*
- *kad oblâci sÿdnu na planinu ili Osÿr, ondâ će nevëra*

04. koja druga zvijezda poznajete:

05. koje novine koristite za prognozu vremena:

06. koje vrste barki koristite?

- *batâna (ravno dno)*
- *guc (oštra krma i prova),*
- *pašara , pasara*
- *kaić*
- *leut*
- *gaeta, gajëta*
- *lađa (5-6 m na vesla, uske i duge)*
- *cÿpuli (kako i lađa) /Kurelić*

07. koje tipove broda imate?

- *barkânj (malo veći ribarski brodić), tri barkânja*
- *portulâta, drveni brod za prijevoz ribe i leda*
- *bracëra na ÿdra, na jÿdra /Kurelić*
- *smo vozÿli na vÿliki vÿsla (na veliki brÿdi)*

08. **kako mjerite ukrcaj?**
 - *vagûn, vagûm /Kurelić, kvintâl*
09. **koje drvo koristite za izgradnju broda?**
 - *hrastovina, smreka, jelovina, bor, brest*
 - *ariš i murva za jarbule*
10. **posuda za nuždu:**
 - *bukalîn*
11. **uobičajene zalihe:**
 - *sol i kruh su provišta, pašta, papar, baškoti (Bakarski je bil najbolji, tri puta pečen)*
 - *šûljâk (kruh od raži i prosa, mogal je trajat i do 8 dan – Lopar)*
12. **muzički instrumenti:**
 - *mîh (koža od kozlića ili janjčića), šûrla (od omorike, sa 2 cijevi)*
13. **ples:**
 - *tânac, pojka (Lopar)*
14. **kako se provodite u slobodno vrijeme:**
 - *bućali su i kartali (trešeta, trionf, briškula) igrali su trilju, muru, tombulu, bile su regate na vesla i na jedra*
15. **mornanske svečanosti:**
 - *za sv. Nikolu svaki pomorac stoji dõma i za Mesopušće i na dan Vele fešte*
 - *sv. Kristofor, Kristoforka 27.07.*
 - *Jakovlja 25.07.*
 - *Sv. Ana 26.05.*
16. **što nosi sreću ili nesreću:**
 a) **Rab:**
 - *Bila je pokojna Pilika, vidit nju ili njene maške (mačke) – nesreća*
 - *Dimnjačar – sreća*
 b) **Banjol:**
 c) **Barbat:**
 - *Čàra – ženska kad ima prazni kabâl i gre na vodu pa ga okrene dolí, ondã se ne grë, ondã se gre dõma (Kordić)*
 - *Përo Pilõto Pandëlo – õn kad bi te vidil, majke ti, ti ne bi lâtil ribu. (Perčinić)*
 d) **Lopar:**
 e) **Kampor:**
 - *Vidil je vražje oko, bolje ne poč jer neće lâtit niš*
 - *Ako Bog da! – to se govori! - Ovdje ću navesti cijelu priču koju je ispričao Kurelić: „Kad je Cigàn šâl kupit magârčića i ondã ga je srël jedãn gospodîn; - Di ćeš Cigane?. On odgovori – Idën kupit magârčića. – A jesì rëkal ako Bog dã? Čà će meni ako Bog da, kaj je kësica u žëpiću!? Dõšal Cigàn na pijaăcu, pogodil magârčića, išće on kësicu, a kësice nî. Grë Cigàn nãzad i opet ga kuntrîva gospodâr. – A dî je magârčić? – Izgubîl san gospodîn kësicu, ako Bog dã.“*

17. **koji su sretni, a koji nesretni dani:**
 - *Impegulani brojevi*
18. **koje riječi ili formule koristite za njihovo otklanjanje:**
 - *pružit roge, pljunut 3 puta, poč drugim putem*
19. **ima li nešto što se ne spominje ili ne radi?**
 - *to se ne spomínje da ne dođe*
 - *„ća greš na ribe?“ – ne smi se reć kad se gre na ribe*
20. **da li postoje morska čudovišta:**
21. **što se radi kad netko umre na brodu:**
22. **kako muškarci nose teret/ribu, kako žene:**
 - *žene nosu bríme na ramenima, na glavi; muški nisu nosili, ili ako da onda na rame, muškarci su nosili vodu u šćikami (šćika - drvena posuda slična bačvi) na leđa ili na magarcu (Barbat)*
23. **kako se sporazumijevate sa stranim mornarima i ribarima:**
24. **imate li lingua franca, kako je zovete:**
25. **imate li tajni jezik:**
 - *kad reć da tamo nema niš, znaći da ima*
26. **koje mjere za težinu koristite:**
 - *vagun (10 tona), kilo, kvintal, mñne*
27. **mjere za zapreminu:**
 - *litre, diža, baril (u apoteci unce)*
28. **mjere za dužinu:**
 - *metri*
29. **koju vrstu vage koristite:**
 - *decimal*
 - *kantar (što se obisi)*
 - *na pjati*
30. **koje otrove koristite za ribu:**
31. **što koristite za mamac:**
 - *gañn, lignjica, trp ili morski krastavac (polovili su ih za ješku)*
 - *kad se lovi na tunju, onda je ješka crv, menula, lignja, golćić, pastela, gavun, komad od škombri*
 - *agunići, sipice, crvi, puži, pastela*
 - *jagunić i bavica (kozica), frangula - Lopar*
32. **koje tipove vrše upotrebljavate:**
 - *Kampara za škampi*
33. **koristite li druge vrte mreže, posebno o vrsti ribe:**
 - *ćiflâra*
 - *sanadiža – stajaćica za bugve i širuni, samñce (mladi ribari danã, a to je šustavica),*
 - *zagñnjica, lűder, kad se sa lancñnom klãti riba (lancñna - šťfkuli, konõpi do 50 m),*
 - *bűskavica - za gire (14-18 mm),*
 - *glavaće (9,10,11 mm) za gavune,*
 - *jasaglare (mogu kadi je kamen),*
 - *popone,*

- *gladiže – mreže koje se potežu,*
- *sakaleva;*
- *povlačne mriže kadi je blato*
- *jagunâra*
- *agunara za agune*
- *bugvara za bugve*
- *menulara za menule – buskavica*
- *ćiflara za ciple*

34. poznajete li razne vrste oka:

- *8 mm najmanje (za mliječ – čênto in bõka), 14-18 mm – bûskavica (za gîre) glavaće (9,10,11 mm) za gavune, 12mm za gire, 28 mm i trejset – popone, ćarun – velo oko (vanjski - 60-70 mm a nutra trejset *malo oko je da drži ribu, a ova velika da se ne zaplete, da ne gre vanka – ki bi to, majka Božja držàla!), 30mm za sanadiže*

35. čime mastite mrežu:

- *kora od bora, lantisk se stučë i kõra od bõra (lantis je murta, mirta ili mrča)*

Zaključak

Od ukupno 517 pitanja koja sam slijedila po originalnom Upitniku zabilježila sam odgovore na njih 448, a od ukupno 35 pitanja iz Dodatka nisam zabilježila odgovore na 7. Sva pitanja pokrivaju naselja: Kapor, Banjol, Barbat, Lopar i grad Rab, tako da sam više puta u zagradama morala isticati različitost za pojedino mjesto. Kada pod jednim odgovorom nalazimo više riječi, a bez digresije u zagradama, onda to znači da su sve te riječi zastupljene po cijelom otoku. Tako na primjer u odgovoru na pitanje 58. **pijesak**, gdje su navedeni izrazi *mél, salbûn, pŕžina, žâl (grezi salbun), pesâk, mulj, muljevito dno za ić na koču* ravnopravno zastupljeni po cijelom otoku dok u Loparu imamo još i blato, a u Rabu saldoć, pa zato u nastavku stoji: *blato (Lopar), saldõć (Rab), šaldoć (kad je grez - Rab)*. Pitanja iz meteorologije imaju najviše digresije, što ne čudi budući svako mjesto ima drugačiji geografski položaj. To je upravo razlog zašto sam se odlučila na pitanja 62 i 63 dati pododgovore pod a, b, c, d, e, u stvari odvojeno za svako mjesto, a sve kako bi lakše pratili razliku. Vrlo često se pored navedenih riječi u odgovorima mogu vidjeti i po cijele rečenice ili dijelovi rečenica. To sam učinila kako bih čitatelju što bolje predočila jezični kontekst i približila asocijacije mojih sugovornika. Tako sam u odgovoru na pitanje 103. **nagla oluja** dodala i priču o potopljenoj djeci, jer to je i danas vrlo česta asocijacija na Rabu kada se priča o nevremenima. Tu sam između ostalog dodala: *nevêra (senjska nevera najopasnija), *1961. su nastradala djeca, došal je šijun od zapada ća je najgora nevera*. Također sam vrlo često u odgovoru znala iskoristiti prostor kako bih dodala neku poslovicu, običaj i drugo, pogotovo ako to nije bilo

predviđeno originalnim Dodatkom na kraju Upitnika. Tako sam proširila odgovor da pitanje 133. **Plejade Vlačići:** *Šćapi, Šćapi za Božić morāju počivati, morāju zapàst dōli, Šćāpi, *prije kad nismo imāli relōj, ondā smo isto znali kadā će dān, jer Šćāpi gredū kakō i sunce, 3 i 3...* (Franka Škarić, Lopar).

Iz područja flore i faune sam unijela isključivo nazive koje su moji govornici upotrebili u spontanom razgovoru. To je razlog zašto se ovdje možda našla po koja riba manje no što je poznaju ribari rapskog akvatorija. Iz područja flore ovdje međutim možemo naći tri podatka koja nisu predviđena originalnim Upitnikom. Jedan od njih je tako reći simbol grada Raba, predivna agava koja krasi vizure grada, a stanonvici je zovu *kambrōk*.

Moji govornici su predstavljeni imenom i prezimenom iako je bilo još mnogih izvora koji su ostali nespomenuti. Osobe koje sam imenovala vodile su slobodan razgovor sa mnom dok sam ih snimala. Kazete je nedavno moj brat Mladen digitalizirao i tako spasio od uništenja. Kako sam u uvodu već napomenula, na otoku Rabu se svi bave ribolovom, no ja sam ipak kao glavne govornike izabrala one koji su od toga živjeli, kažem živjeli, budući su gotovo svi već onda imali preko osamdeset godina. Zanimljivo je da sam u Loparu većinu izraza snimila od ženskih osoba, mahom supruga mojih sugovornika, budući se pokazalo da upravo one čuvaju arhaične izraze, a čak su i same odlazile u ribolov. Jedna druga zanimljivost vezana uz moje ispitanike odnosi se na Franu Kurelića. On je naveo izraz *čōpuli* kada sam ga upitala koje vrste barki poznaje. Budući je rođen 1912. za pretpostaviti je da je on uistinu drevne *čōpule* (tal. zopolo, zoppolo) i vidio.

Iako predmet moje radnje nije etimologija, moram primijetiti da sam u gradu Rabu više naišla na talijanizme nego u ostalim mjestima, kao što je to jasno vidljivo i u Dodatku pod točkom 03. gdje je čitava poslovice zabilježena na talijanskom jeziku. No, iako mislimo da sela čuvaju slavenske izraze, vrlo često i ovdje nailazimo na talijanizme, pa se na primjer pored izraza *bonaca* posvuda nalazi još i more je *kalmo*, morsku struju će svi zvati *kurent*, *kuranat*, a u gradu još i *kurentija*. Općenito izrazi iz meteorologije, navigacije i brodogradnje obiluju talijanizmima i to je rasprostranjeno po cijelom otoku. Zanimljivo je kako nekada odgovor na pitanje iz Upitnika vrlo malo odstupa od originala, tako na primjer odgovor na pitanje 150. **barka skreće, odstupa** za mjesto Rab glasi *barka gre va derêj*, dok u originalu Upitnika na talijanskom jeziku stoji *la barca va alla deriva*. Pod djelovima sidra na cijelom ćemo otoku naći kao i u Italiji izraz *pàta*, no postoji i *lopàtica*, dok je samo u Loparu naziv *përo*. Mjesto Lopar baštini čitav niz slavenskih izraza ali i vrlo arhaične glagolske konjugacije. Tako u Loparu čujem: *kad se iđāše na more; mi zvahamo mater maja; nabrahamo* (nabrali smo)

O nazalizaciji vokala u Kamporu već sam govorila u uvodnom dijelu ovog Upitnika, no za Kampor je vrijedno zabilježiti i to da se često

čuje zamjena *f* sa *h*. Tako će kukuruz ovdje zvati *hrmentun*, a u ostalim mjestima *frmentun*; očnice kormila *hemina*, a u gradu *femina*.

Samo bih sa pari riječi povezala ovdje sakupljenu građu i djelo *Rapski dijalekat* autora Marcela Kušara iz 1894. godine. U ovdje sakupljenoj građi možemo lako pratiti što se odnosi na pojedino mjesto, budući je u zgradama naveden naziv mjesta ukoliko dolazi do digresije. Obradena su sva mjesta i grad na otoku Rabu, osim Supetarske drage. Upitnik slijedi u potpunosti original Bollettino dell'atlante linguistico mediterraneo iz 1959.godine koji je i sačinjen s naglaskom na pomorstvo, ribarstvo i brodogradnju.

Marcel Kušar se uglavnom bavi glasovnom problematikom, posuđenicama i utjecajem talijanskog na rapski dijalekat uopće. Jezična je građa iz područja života i običaja. Meni je zanimljiv njegov Dodatak u kojem navodi i par izraza iz pomorske terminologije.

Tako Kušar navodi neke riječi koje se govore na Rabu, a nisu poznate drugim, posebno štokavskim mjestima. Za izraz **črvit** daje objašnjenje (mastiti jaja, robu itd)¹³, dok u ovom Upitniku taj izraz nalazimo kao odgovor na pitanje 493. **trebamo li omastiti mrežu: črvit mrižu, mriža se čvī.** On za rebra koja su izvan vodene linije nalazi izraz **okāne**, što ja više nisam našla, zatim kod njega je **igo** poprečna greda koja brani da se lađa ne prevrne, na toj gredi su duga vesla, a svako je veslo sastavljeno od dva komada. Dalje navodi kako se pridodan dio vesla zove **rokōć**, a osim toga ima i **trāstan**, za koje objašnjava da je ono drvo u koje se zatakne jedrilo kad treba jedriti. Kušan je svoju knjigu pisao davne 1894.godine. Nama danas može biti zanimljiva usporedba sa izrazima *škèram*, *ìgo*, *igaštrè* /Kurelić (*škermadûra: škèram i onđ na čemũ stojī*), *sōha* (*od punog drva*), *škrmadûra na igo* (*igo- daska*), što sam zabilježila kao odgovor na pitanje 295. **palac za veslo** i 315. **držak vesla: rokōć** (*ako je krivo vėslo bilo pa je bil križić*), *rakoć* (Lopar).

Iako lađa više nema, a ni igo više ne služi sigurnosti od prevrtanja, veseli činjenica da jezik i dalje čuva izraze koji su se prilagodili novoj funkciji i gradnji. Ovaj Upitnik može poslužiti kao svjedočanstvo jednog vremena koje je već danas dio prošlosti.

Literatura

Bollettino dell'atlante linguistico mediterraneo iz 1959.godine, tiskan pri Institutu za kulturnu suradnju, Venecija/Rim.

Radovan Vidović, *Pomorski rječnik*, Split, 1984

Radovan Vidović, *Stivan*, Split, 1984.

¹³ Marcel Kušar, *Rapski dijalekat*, Tisak dioničke diskare 1894, Zagreb, (Pretiskano iz knjige CXVIII. Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Petar Skok, *Dolazak Slovena na Mediteran*, 1934
Branka Nedved, *Felix Arba*, knjiga se izdala povodom 2000 obljetnice grada Raba, izdavači: SIZ za kulturu općine Rab i Arheološki muzej Zadar, 1990
Lujko Margetić, *Rapski protostatut iz 1234. godine*
Lucijan Kos, *Pomorstvo Raba - nekad i danas* (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987.)
Josip Basioli, *Ribarstvo otoka Raba u prošlosti* (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987.)
Žarko Dadić, *Marko Antun Dominis i problem plime i oseke* (Zbornik radova o Marku Antunu Dominisu i znanstvenoj prošlosti otoka Raba, Zagreb 1976)
Vesna Gamulin, *Marko Antonije de Dominis – hereza kao alternativno mišljenje* (Rapski Zbornik, JAZU, Zagreb 1987.)
Vladimir Muljević, *Ljevač zvona i topova Ivan Krstitelj Rabljanin*
Marcel Kušar, *Rapski dijalekat*, Tisak dioničke diskare 1894, Zagreb, (Pretiskano iz knjige CXVIII. Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti)

SEEFAHRT UND FISCHEREI AUF DER INSEL RAB

(Zusammenfassung)

Der Artikel „Seefahrt und Fischerei auf der Insel Rab“ der Autorin Božidarka Ščerbe Haupt ist das Ergebnis der Sammlung sprachlicher Materialien, die sie auf der Insel Rab aufzeichnete.

Die folgenden Orte wurden bearbeitet: Banjol, Barbat, Kapor, Lopar und die Stadt Rab. Die Autorin sammelte das Material im Jahr 1988 in Gesprächen (Interviews) mit älteren Personen, meist Fischern. Alle Gespräche wurden auf Audio-Kassetten aufgezeichnet. Das Material wurde nach dem Original-Fragebogen des *Bollettino dell'atlante linguistico mediterraneo* aus dem Jahr 1959 gesammelt, das im Institut für kulturelle Zusammenarbeit (Venedig/Rom) gedruckt wurde.

Die Autorin gibt in der Einführung dieser Arbeit einen historischen Abriss der Insel unter besonderer Berücksichtigung der Seefahrt und Fischerei. Danach folgt der Fragebogen mit einem Anhang, bevor die Autorin mit einer kurzen Analyse des gesammelten Materials nebst komparativer Betrachtungen abschließt.

(Übersetzung Božidarka Ščerbe-Haupt)